

Надія
Миронець

НАГОРОДИ УКРАЇНИ: історія та сучасність

Нагороди України: історія, факти, документи: У 3 т./НАН України. Ін-т історії України; Ін-т національних відносин і політології; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського; Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. - К.: «Українознавство»; Фірма «ARC-Ukraine», 1996. - Т.1. - 288 с.; Т.2. - 344 с.; Т.3. - 424 с.

В історії кожного народу бувають такі переломні часи, в які після десятиріч тяжких випробувань та суцільного мовчання, коли надія ледь жевріла в небагатьох серцях, настає пробудження історичної пам'яті та повернення до національної спадщини. Складовою та невід'ємною частиною її виступають національні історичні традиції, що концентрують у собі досвід та надбання минулих генерацій. Так повелося в історії, що з завершенням бурхливих та кривавих періодів, які, здавалося б, мали цілком витравити, викреслити з пам'яті народної навіть саму згадку про нашу трагічну й легендарну минувшину, ми знову й знову повертаємося до своїх традицій, символів дідівської слави та атрибутів національного суверенітету.

Серед них чільне місце посідають державні нагороди й нагородна система України, їх джерела та сучасні засади функціонування, які впродовж п'яти років посттоталітарної епохи незмінно залишаються в центрі уваги урядовців, політичних діячів, культурної та наукової громадськості, викликають бурхливі дискусії і спричиняються до появи наукових розвідок, публіцистичних статей тощо. Саме ця ділянка нашої історії досліджується в шойно виданому тритомнику «Нагороди України», авторами якого є ряд відомих учених (керівник авторського колективу та редколегії д.і.н. Д. Табачник), академік НАНУ І.Курас, зав. відділом спеціальних історичних дисциплін Інституту історії України НАНУ д.і.н. М.Дмитрієнко, к.філос.н. В.Куценко, к.і.н. Л.Яковлева, д-р мистецтвознавства, проф. І.Безгін, к.і.н. В.Бузало.

Фалеристична спадщина займає особливе місце в національній культурі та українській науці й побутує принаймні кілька століть, незважаючи на тривалі періоди «бездержавної історії». Такий термін існування традицій нагородження вказує, як мінімум, на два важливих аспекти провідної дослідницької проблематики: значну структурну складність та нерозривне поєднання процесу розвитку нагородної системи з суперечностями українського суспільства протягом різних періодів національної історії, витлумачення та інтерпретація яких відзначається як надзвичайним розмаїттям висунутих підходів, так і численними ідеологічними стереотипами. Тож вихідний пункт дослідження з української фалеристики потребував від учених не тільки визначення певного ракурсу висвітлення обраної дослідницької проблематики, а й вибору відповідного методологічного інструментарію, типу викладу та певних принципів побудови загальної структури праці. Вони подані в «Передмові», де вміщено також стислий нарис про історію виникнення інституту нагороджен-

ня, основні етапи його розвитку в світовій історії, розглянуто особливості наукового процесу щодо вивчення фалеристичних пам'яток, подано довідково-інформаційні відомості про спеціальну історичну дисципліну - фалеристику, що вивчає нагороди та нагородні системи, визначено її місце в сучасній науці. У «Передмові» подано й історіографічний огляд досліджень з історії вітчизняних нагород, студій науковців з української еміграції та діаспори, аналіз модерних тенденцій нагородного процесу в найновіший період національної історії, зокрема розгляд функціонального призначення інституту нагород у суверенній Україні. *«Для молоді Української держави, - відзначають автори монографії, - нагороди не є даниною моді й сліпим наслідуванням світових стандартів. Унікальність українського нагородотворчого досвіду полягає у тому, що в жодній з країн, які постали на терені Радянського Союзу, не існують одночасно державні нагороди і відзнаки Президента. З другого боку, жодна з країн світу не має такої системи нагород, що складається з орденів і почесних звань, а також відзнак Президента. Сучасний нагородний досвід нашої країни ґрунтується на глибоких традиціях і переконаності в тому, що нагороди є важливим атрибутом державності й суверенітету, виявом державної шани людям, які в нелегких умовах роблять усе, щоб наша держава стала прекрасною і могутньою»* (с.25). Наприкінці передмови подано стислі зауваги щодо особливостей публікації архівних джерел та матеріалів, зокрема стосовно форми викладу пошукових відомостей (легенди) та ін.

Хронологічно видання охоплює майже всі періоди національної історії: у першому томі висвітлюються джерела нагородотворення княжої та козацько-гетьманської доби, основні етапи розвитку нагородної системи, подається огляд фалеристичної спадщини Української Народної Республіки (УНР), нагородних традицій епохи національно-визвольних змагань, історія заснування й функціонування нагород української еміграції та діаспори 1921-1933 рр.; у другому - історія нагородної системи Радянського Союзу 1921-1991 рр.; у третьому - сучасний етап розвитку нагородної системи суверенної України 1991-1996 рр.

В основі викладу матеріалу в тритомнику - поєднання хронологічно-тематичного принципу з проблемним, що дозволяє авторам переходити від наративної розповіді до розгляду певної проблемної ситуації. Відповідно побудована й структура тритомника: 1) історичні нариси, які поділяються на розділи; 2) корпус документів; 3) добірка ілюстрацій; 4) покажчики. Монографія складається з восьми розділів: «I. Першопочатки нагородної справи в Україні» (с.30-52); «II. Перші нагороди України» (с.53-125), «III. За межами України» (с.126-

240); «IV. Орден Трудового Червоного Прапора Української СРР, 1921-1933 рр.» (с. 5-51); «V. Виникнення та становлення нагородної системи радянської доби» (с. 52-268); «VI. Нездійснені проекти» (с. 269-314); «VII. Нагороди незалежної України» (с. 5-103); «VIII. Нагороди Президента України» (с. 104-237). Основна частина документів та ряд ілюстрацій, опублікованих у виданні, вперше вводиться в науковий обіг, причому публікація більшості з них здійснена за оригіналами. На високому рівні укладено й науково-довідковий апарат монографії. До документів кожного тому складено іменний та географічний покажчик, текстуальні примітки. У третьому томі вміщено також інформаційно-довідковий матеріал: реєстр нагороджених відзнаками Президента України (с. 295-356) і «Бібліографія з фалеристики» (с. 357-371).

Розділи - великі блоки, структурні одиниці історичних нарисів - поділяються на ряд гасел - хронологічно-тематичних фрагментів, у яких уточнюється конкретна подія або явище й водночас подаються емпіричні узагальнення попереднього матеріалу. Після окремих розділів вміщено комплекси документів про нагороди та нагородну систему України стосовно певного історичного періоду, а наприкінці кожного тому - добірка кольорових фотографій та ілюстрацій. Такий підхід дав змогу не тільки послідовно й логічно відтворити хронологічну канву подій зі щільним використанням документального та ілюстрованого матеріалу, а й реконструювати нагородотворчий процес на загальному тлі національного історичного розвитку, акцентувавши

увагу на особливостях соціокультурного середовища, в якому постав інститут нагородження та самосвідомості українського народу. Крім того, автори роблять цікаві й оригінальні спостереження. Зокрема, в п'ятому розділі другого тому висунуто й обґрунтовано тезу про накладання кількох історичних епох в українському суспільстві першої половини 90-х років ХХ ст., зовнішніми ознаками якого було паралельне функціонування старих та нових державних атрибутів (с.112-113). Характерна риса монографії - її багатофункціональне призначення. Вона може бути використана як універсальний довідник з української фалеристики та нагородної системи України впродовж усього часу їх існування з максимально можливим залученням наявної джерельної бази.

Слід згадати добрим словом ряд наукових інституцій, державних установ та громадських організацій, які в складних економічних умовах уможливили появу цього видання до п'ятої річниці Української держави: Відділ нагород Адміністрації Президента України, Президію НАН України, Інститути історії України, національних відносин і політології, української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАНУ, Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Науково-дослідну фундацію ім. О.Ольжича, НПБ, НБУВ словацьку фірму «Polygraf».

Праця спрямована на відновлення національної історичної пам'яті, складовою частиною якої є державні нагороди - атрибути дідівської слави й звитяги, символи нерозривного зв'язку історичних поколінь нашого народу.

Ірина Матяш

ДО ІСТОРІЇ, ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ РОБОТИ ВУЗІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Щорічник Наукової бібліотеки Львівського державного університету «Бібліотека вищого навчального закладу. Історія. Теорія. Досвід роботи» виходить з 1992 р. Редаційна колегія - М.Павлуць, М.Божко, Г.Талантова, Л.Шаповал, Л.Грушецька. Перші випуски побачили світ передусім завдяки вченому секретарю НБ ЛДУ В.Кутяку. У щорічнику висвітлюються проблеми історії, теорії та практики роботи вузівських книгозбірень, питання бібліотечно-бібліографічної діяльності, розглядається роль бібліотек у навчальній, науково-дослідній та культурно-освітній роботі вузів; обґрунтовуються методи, необхідні для повнішого наукового аналізу цього досвіду; подаються пропозиції щодо розв'язання актуальних проблем бібліотечної справи, зокрема комп'ютеризації бібліотек; висвітлюється досвід роботи вітчизняних і закордонних книгозбірень; місце бібліотеки в суспільстві; віддається дана пам'яті видатним книгознавцям та бібліографам. Основні рубрики: «Жива пам'ять», «Практика - теорія - практика», «Сторінки історії бібліотек»,

«Комп'ютеризація бібліотек: проблеми й перспективи», «Книга і бібліотека в добу національного відродження», «Бібліографія: пошуки й дослідження», «Українська діаспора: книга і бібліографія» тощо. Про постійний пошук актуальних тем і прагнення вдосконалювати роботу видання свідчать поява нових рубрик («Документи часу - документи на часі»), розширення кола авторів, інформаційні повідомлення.

Матеріали, вперше надруковані на сторінках щорічника, можуть бути цікавими для фахівців і з методичної точки зору. Так, Г.Талантова у своїй статті (вип. 1) аналізує науково-дослідну роботу бібліотек України в сучасних умовах, Л.Костельна у статті «Про деякі зміни у розділі біологічних наук систематичного каталогу» (вип. 3) ділиться досвідом ресистематизації розділу згідно з новими класифікаційними таблицями; про розв'язання проблеми українізації каталогів можна довідатися зі статті З.Жгільової «Українізація каталогів: досвід роботи наукової бібліотеки ЛДУ» (вип. 3); про використання підсобного фонду йдеться в статті Л.Балеми «Ефективність використання підсобного фонду головного читального залу наукової бібліотеки університету» (вип.

3). Важливе місце серед публікацій щорічника посідають матеріали при видатних бібліографів, книгознавців, заслуги яких часто не були визнані за життя. Це, зокрема, статті про Федора Максименка (В.Потайчук, М.Бутрин), Теодора Мивотина (О.Гущина) та ін. Про досягнення в галузі бібліотекознавства та бібліографії за кордоном йдеться в матеріалі «Доктор Андрій Кравчук та його роботи з української бібліографії», «Американська бібліотечна асоціація та її програмні документи» В.Кутяка тощо.

Випуски рекомендуються до друку Бібліотечною радою НБ ЛДУ. Рецензент - проф. М.Крижун.

На жаль, малий тираж (100 екземплярів) робить це видання недоступним більшості його потенційних читачів, але редакція прагне до утвердження збірника як органу колективного усвідомлення набутого досвіду й перспектив роботи бібліотек, піднесення статусу й престижу бібліотекарів.

© Матяш Ірина Борисівна, Київ, 1996